

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Když předškolní pedagog nehraje na hudební nástroj

Vypracovala: Michaela Schwingerová
Vedoucí práce: PaedDr. Alena Váchová

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této bakalářské práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 18. dubna 2024

Michaela Schwingerová

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je předložit náměty hudebních aktivit pro mateřskou školu, které nevyžadují u předškolního pedagoga dovednost hry na nástroj. Teoretická část obsahuje vymezení významu hudebních činností v mateřské škole a jejich rozdělení - hudební činnosti v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání a jejich metodické vedení v mateřské škole. Dále charakterizuje hudební schopnosti dětí v předškolním období podle jejich věku. Praktická část popisuje realizaci hudebních aktivit v mateřské škole a evaluace aktivit metodou pozorování a rozhovoru.

Klíčová slova:

Hudební činnosti, mateřská škola, předškolní vzdělávání

Abstract

The aim of the bachelor's thesis is to present ideas for musical activities for kindergarten, which do not require the skill of playing an instrument on the part of the preschool teacher. The theoretical part contains the definition of the meaning of musical activities in kindergarten and their distribution - musical activities in accordance with the Framework Educational Program for preschool education and their methodical guidance in kindergarten. It also characterizes musical abilities of children in the preschool period according to their age. The practical part describes the implementation of musical activities in kindergarten and the evaluation of activities using the method of observation and interview.

Keywords:

Musical activities, kindergarten, preschool education

Poděkování

Ráda bych poděkovala PaedDr. Aleně Váchové za její laskavost, trpělivost, ochotu, odborné rady při vypracování bakalářské práce a za její cenné poznatky z praxe. Dále bych chtěla poděkovat kolegyním, které realizovaly uvedené činnosti a pomohly mi tak získat další pohledy na danou problematiku.

Obsah

Úvod.....	8
1 Hudební činnosti v mateřské škole	9
1.1 Hudba v životě a vzdělávání.....	9
1.2 Druhy hudebních činností	9
1.2.1 Zpěv.....	10
1.2.2 Hudebně-pohybové činnosti.....	10
1.2.3 Instrumentální hra	10
1.2.4 Hudební poslech.....	11
1.2.5 Jiné rozdělení hudebních činností uvádí Váňová:.....	11
1.3 Hudebnost.....	11
1.3.1 Diferenciace hudebnosti podle její struktury	12
1.4 Hudební schopnosti determinované věkem dítěte.....	12
1.4.1 Tónový rozsah.....	13
1.4.2 Rytmická obtížnost	13
1.4.3 Melodická obtížnost.....	13
1.4.4 Hudební forma	13
1.4.5 Obsah písně	13
1.4.6 Hlasová hygiena.....	14
2 Význam hudebních činností v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.....	15
2.1 Dítě a jeho tělo	15
2.2 Dítě a jeho psychika	17
2.2.1 Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace	18
2.2.2 Sebepojetí, city a vůle	19
2.3 Dítě a ten druhý	20
2.4 Dítě a společnost	20

2.5	Dítě a svět	21
3	Metodické vedení hudebních činností.....	22
3.1	Motivace	22
3.2	Metodický postup při nácviu písně.....	22
3.2.1	Příprava pedagoga na nácvik písně	23
3.2.2	Postup při nácviu písně	24
3.2.3	Pohyb a poslech	24
3.2.4	Význam kompetencí pedagoga v hudebních činnostech	25
4	Realizace praktické části	26
4.1	Cíle a metodické řešení	26
4.2	Charakteristika tříd	26
4.3	Náměty hudebních aktivit k tematickému vzdělávání.....	27
4.3.1	Ledové království.....	27
4.3.2	Když přichází jaro	31
4.3.3	Z pohádky do pohádky.....	35
4.4	Evaluace	40
4.4.1	Ledové království.....	40
4.4.2	Když přichází jaro	41
4.4.3	Z pohádky do pohádky.....	42
4.4.4	Shrnutí evaluace.....	43
	Závěr	44
	Seznam použité literatury.....	46
	Seznam obrázků	48

Úvod

*„Muzika nejpřirozenější nám jest; jak se na svět dostáváme, hned písničku,
pád rajský připomínající, zpíváme: Á, á, é. “*

Jan Amos Komenský

Téma mé bakalářské práce je pro mě velice osobní, jelikož hudba je pro můj život zásadním a formujícím činitelem. Pamatuji si své radostné pocity, když jsem jako malé dítě v mateřské škole dostala prostor pro hudební vyjádření. Možná právě díky pedagogům, kteří mě na cestě ve vzdělávání podporovali, mám celý život k hudbě blízký a vlídný vztah.

Když jsem začala pracovat jako pedagog předškolního vzdělávání v mateřské škole, setkávala jsem se s jinými pedagogy, kteří hudební činnosti využívali. Setkala jsem se ale také s kolegy, kteří možná neměli štěstí na rozvíjející a podporující pedagogy ve škole, či dostatek talentu, a hudební činnosti do svých vzdělávacích plánů nezařazovali. Po hlubším zkoumání této problematiky jsem došla k závěru, že jedním z důvodů často bývá absence schopnosti hrát na doprovodný hudební nástroj.

Rozhodla jsem se proto, že děti nechci ochudit o zážitky spojené s hudebními činnostmi a připravila jsem několik hudebních aktivit, ke kterým není potřeba doprovodná hra na hudební nástroj. Jejich realizaci popisuji ve své praktické části.

Teoretická část mé bakalářské práce se zabývá metodikou a odbornými poznatky, které dokazují důležitost a významnost hudebních činností v předškolním vzdělávání.

1 Hudební činnosti v mateřské škole

“Bez hudby by ztratilo lidství jeden svůj důležitý rozměr.“ Uvádí ve své knize *Od výkřiku k písničce* Pavel Jurkovič a zároveň dodává, že hudba je jedinečným vyjádřením lidské kreativity a jde o přirozenou součást psychofyzického chování malých dětí. Hudba je jejich životním projevem, který prožívají celým tělem. Výchova spojená s hudbou má výrazný podíl nejen na rozvoji sociálních vztahů, ale vede k zodpovědnosti za společné dílo, na kterém se můžou děti jako budoucí občané svým dobrým výkonem podílet. (Jurkovič, 2012)

1.1 Hudba v životě a vzdělávání

Setkání s hudbou může být dvojího charakteru. Receptivní forma vnímání hudby pro nás znamená spíše pasivní naslouchání či pozorování aktivit spojených s hudbou. Aktivity vnímané receptivně působí na naše smysly, ale nijak se jich nezúčastňujeme, spíše jen obdivujeme krásu propojení například tance s hudbou, či vnímání pouhého zpěvu nebo hudby. Aktivní forma vnímání už nás ale motivuje k zapojení do hudebních činností a vyvolává v nás potřebu podílet se na nich. Můžeme použít hudební nástroje, zapojit se vokálně pomocí zpěvu nebo v nás vyvolává potřebu pohybového vyjádření. Obě formy mají ale společné rysy, které se projevují na našem vnímání a prožívání. Hudba v nás probouzí emoce, pocit potřeby sdílení svých vnitřních poznatků nebo například vyjádření momentální nálady. (Pehelová, 2017)

Pokud se ocitneme na místě, kde hudba dokáže propojit několik lidí, kteří vzájemně sdílí své prožitky, které v nich hudba vyvolává, často jsou to pro nás velice emotivní chvíle, které si dokážeme pamatovat celý život. Proto je zapojení hudebních činností do předškolního vzdělávání velice důležitá část vzdělávání, která nemůže být opomíjena a je nezbytně nutné vytvářet v mateřské škole takové prostředí, aby se děti nebály projevit své vnitřní prožívání a pomocí hudebních činností se pozitivně rozvíjely. (Pehelová, 2017)

1.2 Druhy hudebních činností

Hudební činnosti v mateřské škole jsou v současné době založeny na činnostním přístupu a upřednostňují rozvoj dětí nejen z pohledu osobnostních a hudebních předpokladů, ale i z pohledu utváření vztahu k hudbě díky aktivnímu hudebnímu projevu. Velký význam pro hudební rozvoj má soubor percepčních, interpretačních a kreativních hudebních činností, do kterých můžeme zařadit zpěv, instrumentální hry, poslech hudebních děl či hudebně-pohybový projev. (Jenčková, 2002)

Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání lze rozdělit do těchto čtyř kategorií. Stejným způsobem dělí hudební činnosti i další autoři (Zezula, Pehelová, Váňová a jiní)

1.2.1 Zpěv

Lišková uvádí, že zpěv je lidem stejně přirozený jako řeč. V mateřské škole by měl být zpěv nejdůležitější složkou všech hudebních činností, neboť díky němu můžeme u dětí rozvíjet soustředěnost, sebevědomí, překonávání komunikačních bariér, zlepšování kvality dětské řeči a v neposlední řadě paměť a tvůrčí aktivitu. Pro dětský vývoj je zpěv nepostradatelnou součástí běžného života. (Lišková, 2012)

Dětský hlas v předškolním období je velice snadno poškoditelný, jelikož se hrtanové svalstvo a hlasivkové úpony a vazy teprve vyvíjejí. Dětský hlas je proto nejprve slabý a lehký a je velice důležité dbát na správné podmínky při zpěvu a nepřetěžovat hlas, jinak by mohlo dojít k porušení hlasivkového ústrojí. (Slavíková, 2012)

1.2.2 Hudebně-pohybové činnosti

V mateřské škole jsou hudebně-pohybové činnosti zaměřeny především na zachování spontaneity dětského projevu. Pohybem kultivujeme dětský pohybový projev a radost z pohybu. Zaměřujeme se také na správné držení těla a uvolnění svalstva. (Lišková, 2012)

Díky rozvoji tělesné motoriky se u dětí zlepšuje koordinace slyšeného charakteru hudby s tělesnými pohyby. Díky zlepšení této koordinace vzniká prostor pro rozvíjení rytmického citění pomocí pohybu a celkový rozvoj rytmizace. (Slavíková, 2012) (Lišková, 2012)

1.2.3 Instrumentální hra

Hrou na hudební nástroj dáváme dětem možnost projevu své vlastní osobnosti. Hra rozvíjí tvořivost, představivost a fantazii a přináší dětem nové obzory a náměty ze světa kolem nich. V mateřské škole probíhá zejména elementární hudební výchova, která se zaměřuje na nejjednodušší prvky hry na nástroj a cílí na rozvíjení smyslu pro rytmus či podněcování sluchového vnímání. (Lišková, 2012)

V mateřských školách je velice oblíbený Orffův hudební instrumentář. Předškolní pedagog by měl dětem umožnit naučit se hrát nejen na rytmické hudební nástroje, které jsou v něm obsaženy, ale i na nástroje melodické, například na xylofon, na kterém je možné melodicky ztvárnit jednoduchou melodii či melodii říkadla a další.

Pedagog také melodicky doprovází děti hrou na hudební nástroj, nejčastěji na klavír či kytaru, jelikož je možné hru na tyto nástroje doplnit ještě zpěvem pedagoga. (Slavíková, 2012)

1.2.4 Hudební poslech

Dítě prokazatelně vnímá hudbu již od prenatálního období. Poslechem hudby v mateřské škole zprostředkováváme dítěti kladný vztah k tomuto druhu umění, k okolnímu světu, obohacujeme jeho citový život a učíme ho vážit si lidské práce. Poslech hudby v dítěti probouzí soustředění a motivuje ho k pohybu. (Lišková, 2012)

Velkou roli v poslechových činnostech hraje rozvoj sluchového analyzátoru, který umožňuje dětem diferenciovat slyšené vjemy a díky němu jsou děti schopné rozpoznat sluchově-fonační spoje, které jsou důležité i pro další vývoj zpěvu či řečových schopností. (Slavíková, 2012)

1.2.5 Jiné rozdělení hudebních činností uvádí Váňová:

- percepční hudební činnosti

dítě dokáže sledovat díky svým pozorovacím mechanismům druhou osobu, která dítěti zprostředkovává hudební aktivity a může tak získat zkušenosti s hudebními činnostmi (pohybem, zpěvem či hrou na hudební nástroj) a celkově s hudebním uměním

- reprodukční hudební činnosti

dítě napodobuje a reprodukuje různé hudební prvky, se kterými se již dříve setkala. Jedná se o známé písně, říkadla, básně s pohybem a další. Může je reprodukovat například hudebně, pohybově, či hrou na hudební nástroj.

- produkční (tvořivé) hudební činnosti

dítě si bez předchozího setkání se s danou aktivitou vymýšlí své originální hudební prvky či hudební projev, který je ovlivněn vnímanou hudbou. Tyto činnosti zařazujeme do kategorie dětské pěvecké, instrumentální či hudebně pohybové improvizace. (Váňová et al., 2017)

1.3 Hudebnost

K osobnosti dítěte a k jeho hudebnímu vývoji se váže i pojem hudebnost. Hudebnost můžeme popsat jako souhrn všech sociálních vlivů a motivačních podnětů, které zprostředkovávají dětskou komunikaci s hudbou. Hudebnost je souhrn všech vrozených vnitřních hudebních podnětů, jako jsou schopnosti, dovednosti, vlohy a návyky dítěte. (Váňová et al., 2017)

1.3.1 Diferenciace hudebnosti podle její struktury

- předpokladová (výkonová) složka

k realizaci hudebních činností je nezbytný soubor dovedností, znalostí, fyzických vlastností a hudebních schopností. Tento soubor zajišťuje rozvojový stupeň, který udává úroveň hudebního výkonu

- aktivační (dynamizující) složka

zahrnuje potřeby, postoje a volní vlastnosti dětí, jejich vnitřní i vnější motivaci k hudebnímu projevu, hudební zájmy nebo potřeby

- sociální složka

vlivy rodiny, mateřské školy či jiné sociokulturní skupiny na formování hudebnosti dítěte

Integrita všech tří složek je pro rozvoj hudebnosti v předškolním věku dítěte nezbytná. Provázanost těchto složek jde v předškolním věku vhodně zajistit právě zmíněnou hudebností. Učitelka mateřské školy může do všech složek zasahovat vědomě a prohlubovat tak zájmy dítěte o hudební činnosti. Může tak učinit promyšlenými metodickými postupy, správně zvolenými motivačními činnostmi či aktivováním dětských zájmů o hudbu. (Váňová et al., 2017)

Rozdíly v úrovni hudebních předpokladů dítěte lze vyrovnat pomocí motivačních složek hudebních aktivit, které způsobují zaujetí v emocionální rovině a zajišťují tak větší naději k zaujetí pozornosti dítěte a ke zvýšení kvality jeho hudebních předpokladů. (Váňová et al., 2017)

1.4 Hudební schopnosti determinované věkem dítěte

Dítě v předškolním období má již kompetence ke složitější analýze okolních zvuků a je schopné určit jejich směr nebo intenzitu. V průběhu předškolního vzdělávání se vědomí dítěte rozšíří například o zvuky hudebních nástrojů, zvuky přírody, zvířat, dopravních prostředků či dokonce rozlišení jednotlivých tónů. (Nádvořníková, 2022)

V některých mateřských školách je dokonce možné pomocí sluchového vnímání děti seznamovat i s cizím jazykem. To je umožněno díky schopnosti rozlišení jemných rozdílů při napodobování cizího jazyka. U hudebně založených dětí je vhodné využít jejich muzikálnost k zahájení výuky hry na hudební nástroj. (Nádvořníková, 2022)

Při výběru písní nebo jiných hudebních činností je nutné dodržovat několik zásad a pravidel, aby nedošlo k nežádoucím či přímo patologickým jevům. Lišková uvádí,

že výběr těchto materiálů podléhá pěveckým a hudebním schopnostem dětí a určuje následující kritéria pro výběr vhodných písní. (Lišková, 2012)

1.4.1 Tónový rozsah

Rozsah je závislý na fyziologických možnostech a pěveckých zkušenostech dětí. Rozsah písní je nutné diferenciovat podle věku dětí tak, že děti tříleté zpívají v rozmezí tří tónů – a1 – f1, děti čtyřleté již mohou mít rozsah v rozmezí šesti tónů a rozsah předškolních dětí už je sedmi až osmi tónový. Tónový rozsah není vhodné z důvodu nevyvinutí hlasivkového ústrojí u předškolních dětí snižovat pod tón c1. Proto by mělo vždy zvyšování tónového rozmezí jít směrem vzhůru, tedy k tónu c2. (Lišková, 2012)

1.4.2 Rytmická obtížnost

Pokud se dítě setkává s hudebními činnostmi poprvé je nejvhodnější začít nejprve s tzv. tečkovaným rytmem. Tento jednoduchý, opakující se rytmus ve dvoudobém taktu je možné po úspěšném opakování či orientaci v něm obohacovat či obměňovat složitějšími rytmy či proměnlivým taktem. Vždy je ale klíčové správné zhodnocení situace a schopností dětí. (Lišková, 2012)

1.4.3 Melodická obtížnost

Nejvhodnější písně, které můžeme děti v mateřské škole učit, jsou s melodikou durového kvintakordu, jeho obměn a stupnicové chody. Písně s touto melodikou nám zaručí, že se děti budou v písni lépe orientovat a bude pro ně zpěv těchto písní více přirozený a intuitivní. Písně v mollové melodice s menšími intervalovými vzdálenostmi je vhodné zařadit do repertoáru až pro zkušenější zpěváky. (Lišková, 2012)

1.4.4 Hudební forma

Hudební forma udává délku písně. Pokud je píseň příliš členitá, delší a nepravidelně členěná, pro některé děti by to mohlo znamenat nedostupnost v interpretaci těchto písní. Proto je vhodné vybírat písně s tzv. malou písňovou formou jednodílnou, jako je například Halí, belí. Zároveň je vhodné zařadit písně s předvětím a závětím (na hudební otázku navazuje hudební odpověď). Tyto části jsou obě stejně dlouhé, navazují na sebe a dětem jsou písně s těmito částmi více srozumitelné a lépe si je zapamatují. (Lišková, 2012)

1.4.5 Obsah písně

Obsah písně je vázaný na aktuální zájmy dětí, měl by odpovídat jejich rozumové úrovni a měl by jim být blízký. Písně zahrnují poznatky z říše zvířat, rostlin, z okolního světa či pomáhají k orientaci v prostředí kolem dítěte, v mateřské škole či v režimu

dne. Proto je důležité správně zvolit písně, které budou děti edukovat a budou pro ně přínosem. (Lišková, 2012)

1.4.6 Hlasová hygiena

Při zpěvu je nutné dodržovat zásady správné hlasové hygieny, které předchází komplikacím či patologií hlasového ústrojí. Důležité je provádět hudební činnosti ve vhodném prostředí. Místnost, ve které zpěv probíhá by měla být vyvětraná, s teplotou kolem 20 stupňů Celsia a se zvlhčeným vzduchem. Pokud je to možné, prostředí by mělo být bezprašné. (Lišková, 2012)

Lišková zároveň uvádí konkrétní zásady hlasové hygieny:

- při zpěvu, ale i při mluveném projevu nekřičíme;
- dodržování vhodného tónového rozsahu a zvolení vhodné písně podle schopností dětí;
- nepřepínat hlasivky a nezpívat příliš dlouhou dobu;
- dodržet správné podmínky v místnosti, kde zpěv probíhá;
- zpěv by měl být omezený při fyzické námaze nebo při nachlazení.

2 Význam hudebních činností v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání

Hudební vývoj dítěte v předškolním věku je jedním z nejdůležitějších období pro rozvoj hudebních dovedností. Z pohledu biologického zrání se vytváří základ pro pěvecké, nástrojové, poslechové a pohybové reakce na vnímanou hudbu. Příčinou je zlepšení koordinace tělesných pohybů, sílení hlasivkových svalů a utváření schopnosti diferenciaci sluchových vjemů. (Váňová et al., 2017)

Kvalitativní diferenciaci se netýká pouze biologického vývoje, ale i vývoje dětských hudebních projevů. Tato diferenciaci probíhá s ohledem na vrozené predispozice hudebních vloh dítěte (tj. vrozené předpoklady pro vnímání hudby a pro komunikaci s hudbou), ale velice záleží, zda je rodinné prostředí dítěte dostatečně hudebně podnětné. Pokud se projevuje dítě v určité fázi vývoje jako nedisponované hudebními činnostmi, může to znamenat, že je dítě pouze nedostatečně hudebně rozvinuté, protože nemělo dostatečný prostor k objevování aktivit, které jsou spojeny s hudbou. Učitel mateřské školy by v takovýchto případech měl vhodně reagovat na vzniklou situaci a poskytnout dítěti dostatečný prostor a podnětné prostředí pro zrychlení vývoje dětské hudebnosti. (Váňová et al., 2017)

2.1 Dítě a jeho tělo

Cíl pedagoga v této oblasti je podporovat rozvoj tělesné zdatnosti, fyzické pohody a zdravotní kultury dítěte, zlepšovat pohybové a manipulativní dovednosti a díky tomu vést dítě ke zdravým životním návykům a postojům. (Lišková, 2006)

- **Zpěv**

Pěvecké činnosti jsou jednou z možností, jak u dítěte rozvíjet zdravý způsob života. Zpěvem přispíváme ke zhodnocení využívání volného času dětí a k tvorbě budoucích zájmů dítěte v dalším životním období. Zpěvem vedeme děti k objevování kladných hodnot, životních návyků a postojů. (Lišková, 2006)

Z pohledu fyziologického vývoje se díky zpěvu můžeme zaměřit na správné dýchání tudíž okysličení těla, aktivaci střevní peristaltiky a zároveň dobré prokrvení organismu. Se správným dýcháním souvisí i správně držení těla, na jehož dodržení musíme dát při pěveckých činnostech velký důraz. V neposlední řadě musíme dbát na zásady správně hlasové hygieny, abychom nezpůsobili dítěti patologie v oblasti hlasivkového ústrojí. (Lišková, 2006), (Pehelová, 2017)

Zpěv je z psychologického hlediska ideální činností k relaxaci celého dětského organismu. Můžeme ho využít k navození kladného a pozitivního prostředí a atmosféry ve třídě, při přechodových činnostech či například jako aktivizaci dětí při jejich nepozornosti či únavě. (Lišková, 2006)

- **Pohyb**

Hudební činnosti vedou děti k utváření vztahu k hudbě díky jejich hudebnímu projevu. V předškolním vzdělávání je klíčové k hudebním činnostem připojit také pohybovou složku. Pohyb je z vývojového hlediska dětí nezbytnou a přirozenou potřebou, která determinuje citové, intelektové a tělesné zrání dítěte. Pohyb spojený s hudbou utváří v mateřské škole vhodné prostředí pro rozvoj emocionálního sebevyjádření, poznávání a ověřování hudebních zákonitostí, rozvoj jejich estetického citění a kreativních schopností a v neposlední řadě jsou také hudebně-pohybové činnosti příležitostí pro relaxaci a vzájemnou komunikaci. Dítě se učí poznávat lidské tělo, vnímat odlišnosti v kolektivu, manipulovat s pomůckami, které při pohybu využíváme jako jsou například stuhly, míčky, švihadla a jiné. (Jenčková, 2002), (Lišková, 2006)

Děti reagují na výrazný hudební rytmus například spontánním pohybem celého těla, gesty, mimikou a dávají tak najevo jejich vnitřní prožitek z hudby a hudební vnímání. Atmosféra hudebního díla, která je dána především barvou, tempem, dynamikou či melodií, se v těchto dětských projevech výrazně odráží. (Jenčková, 2002)

Díky schopnosti dětí v předškolním věku diferenciovat tyto odlišnosti a přizpůsobovat jim jejich pohyb, můžeme záměrně využít tyto činnosti k rozvíjení dětské emoционаality a hudebního myšlení. Pro tyto činnosti je nutný vhodný výběr hudebních děl, jejichž působením můžeme u dětí oslovit velkou emoční škálu a sledovat tak jejich reakce například i mezi vrstevníky. Takto můžeme děti učit vhodně reagovat, vyjadřovat své city, ovládat je a probuzovat v dětech empatii. Z těchto poznatků vyplývá, že dítě v předškolním věku můžeme díky vhodným metodám a správně zvolenými činnostmi s hudbou vést k rozvoji emocionálního sebevyjádření a úspěšně tak rozvíjet dětskou emoční inteligenci. (Jenčková, 2002)

U dětí můžeme vzbuzovat cit pro vnímání výrazových prostředků hudby a jejich změn prostřednictvím skupinového či individuálního pohybového projevu. Pohyb umožňuje dětem poznávání žánru, struktury a formy hudebních děl a díky nim může dítě vyjádřit svou emoционаlitu. Z toho vyplývá, že paralely mezi výrazovými prostředky hudby a pohybem umožňují dětem propojovat hudební aktivity a zážitky

s hudebními poznatky a tím rozvíjet hudebně pohybovou kreativitu dětí. (Jenčková, 2002)

- **Hra na hudební nástroj**

Hrou na hudební nástroj rozvíjíme u dětí smyslovou percepci, rozvoj jemné motoriky a schopnost koordinovat své pohyby. Touto činností zdokonalujeme rytmizaci, vnímání rytmu, dynamiky hudby a její formy. Jako riziko při těchto činnostech uvádí autoři prevenci pro ochranu sluchu a psychického zdraví tak, že se vyhneme hudebnímu smogu. Hudební smog je popisován jako souhrn několika hlasitých činitelů, které na nás působí v jeden okamžik. Je proto vhodné si s dětmi vytvořit vhodné podmínky a pravidla pro používání hudebních nástrojů při hudebních činnostech. (Lišková, 2006), (Růžičková, 2017)

- **Poslech**

Díky poslechovým aktivitám vedeme děti k fyzické pohodě a k uvolnění těla. Je proto důležité přizpůsobit prostředí třídy v mateřské škole k těmto činnostem a zvolit správné doprovodné relaxační činnosti a techniky. Schopnost relativně pasivně a soustředěně vnímat hudbu se odráží na dalších vývojových fázích jedince a umožňuje jim práci s relaxací či s autogenním tréninkem. V neposlední řadě rozvíjíme i sluchové vnímání a schopnost determinace sluchových vjemů. (Lišková, 2006)

2.2 Dítě a jeho psychika

Hlavním záměrem pedagoga je rozvoj dítěte v oblasti psychologického zrání zejména podpora duševní pohody, rozvoj intelektu, řeči a jazyka, citů, vůle, psychické zdatnosti a odolnosti dítěte, sebevyjádření, sebenahlížení a kreativity a rozvoj vzdělávacích dovedností a povzbuzení dětí v jejich dalším učení a poznávání. (Lišková, 2006)

- **Jazyk a řeč**

V této oblasti se promítají všechny pěvecké a řečové aktivity od počátku vývoje řeči. Řadíme sem říkadla, práci se slovy, písně, popěvky a jiné. Těmito rozvíjíme u dětí slovní zásobu, sluchovou analýzu a syntézu slov, artikulaci či správné tvoření hlásek. Zpěvem si můžeme dopomoci i při logopedických vadách u dětí, a to například u léchy koktavosti. Díky písním a jejich rozboru (tzn. určování melodie, obsahu, nálady písně) rozvíjíme u dětí mluvní projev, vyjadřovací schopnosti a vedeme je k vzájemnému naslouchání, vnímání odlišností, chápaní rozličných pojmů a ke komunikaci. (Lišková, 2006)

- **Pohyb**

V této oblasti bychom měli využít hry na tělo ve spojitosti s deklamací slov, říkadel nebo básní. Při pohybové improvizaci může dítě vyjádřit svou náladu, smýšlení a rozvíjet tak své poznání v této oblasti. Dále můžeme také zapojit činnosti s mimikou, pantomimou nebo komunikační hry. (Lišková, 2006)

- **Hra na hudební nástroj**

Hrou na hudební nástroj rozvíjíme schopnost nonverbální komunikace, reprodukce emocí a názorů a schopnost vnímat odlišnosti daných nástrojů. Zároveň se děti při hře na hudební nástroj učí jeho jméno či vhodné používání daného hudebního nástroje. (Lišková, 2006)

- **Poslech**

Tato podoblast souvisí především s poslechem tzv. programní hudby. Programní hudba má svůj mimohudební námět a dítě se snaží tento námět rozpoznat a následně pojmenovat a určit jeho původ. Můžeme zde využít nahrávky z určitých denních situací (bití zvonů, hlášení v městské hromadné dopravě, cinkání nádobí a jiné), které pomáhají dítěti k orientaci v běžném životě nebo v denním režimu. Dítě může tyto činnosti rozklíčovat pohybem či nonverbálně a napodobovat tak situace, které mu tyto zvuky připomínají. (Lišková, 2006)

2.2.1 Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

V této oblasti se pedagog zaměřuje na rozvoj dětské paměti, vnímání, pozornosti, smyslového vnímání či tvořivosti. Pedagog se snaží posilovat a prohlubovat přirozené poznávací city dítěte a utváření pozitivního vztahu dětí k učení, práci s informacemi a k intelektuálním činnostem. (Lišková, 2006), (Pehelová, 2017)

- **Zpěv**

Pěvecké aktivity vedou k soustředění, rozvoji paměti hudební, pojmové i mechanické a podle výběru písně i k povědomí o světě, který nás obklopuje. Například výběr písně a její tematika určuje rozvoj vědomostí v dané oblasti jako je povědomí o ročních obdobích, o fauně či flóře nebo vedou k logické návaznosti dějů. Správný výběr písní nám může pomoci při zprostředkování složitých témat dětem a zároveň můžeme díky nim obsáhnout a naplnit mnoho očekávaných výstupů RVP PV. (Lišková, 2006)

- **Pohyb**

Hudebně pohybové činnosti s pomocí různorodých pomůcek utvářejí v mateřské škole prostředí pro rozvoj koordinace pohybů, reakce na předem stanovený úkon či rozvoj

sluchové a zrakové paměti. Koncentraci a pozornost dětí můžeme rozvíjet pomocí pohybových her, u kterých je nutné rychle reagovat na změny, které se můžou odehrát například v rytmu písně. Celkově pohybové činnosti cílí na rozvoj fantazie, tvořivosti nebo představivosti dětí. Pokud dostanou děti příležitost k volnému projevu a vymýšlení choreografie k písni, můžeme tak rozvíjet i jejich paměť. (Lišková, 2006)

- **Instrumentální hra**

Hudební hry s hudebními nástroji nám přináší příležitost k rozvoji zrakové a sluchové koncentrace dětí. Manipulací s hudebními nástroji dáváme dětem prostor k sebevyjádření, fantazii a tvořivosti, které můžeme ještě podpořit doplňujícími otázkami či hudbou, abychom přiměli děti k aktivní spolupráci a dovedli je tak k poznání určitých zákonitostí a poznatků, které činnosti s hudebními nástroji přináší. (Lišková, 2006)

- **Poslech**

Hudební poslech hraje v této podoblasti největší roli. Všechny aktivity spojené s poslechem hudebních děl vedou k rozvoji pozornosti, koncentrace a smyslového vnímání. Dominantou smyslového vnímání v poslechových činnostech je sluch. Díky činnostem, které jsou spojené s poslechem například zvuků přírody či počasí můžeme vhodně motivovat děti k činnostem, které souvisí s těmito odvětvími. Při zapojení hudebních nosičů jako jsou CD, DVD či jiné zprostředkovatele hudby, můžeme seznamovat děti i s technickými poznatky v této oblasti. Pomocí těchto digitálních nosičů můžeme dětem zprostředkovat i zvuky, které bývají pro většinu dětí nepříjemné a pracovat tak s emocemi, které tyto zvuky přinášejí. Jedná se například o zvuk zubní vrtačky a jiné. (Lišková, 2006)

2.2.2 Sebepojetí, city a vůle

Hudební aktivity v předškolním vzdělávání jsou nezastupitelné v oblasti utváření empatie, citu a v estetických a tvůrčích činnostech dětí. Hudební činnosti prostupují velkou škálou činností, díky kterým si děti utvářejí vlastní sebehodnotu a uvědomují si vlastní identitu. Můžeme díky nim udělovat individuální pochvaly, posilovat sebevědomí dětí a vedou k uvědomění, že každý jedinec může být úspěšný. Každá hudební činnost od dětí vyžaduje vytrvalost, jistou úroveň sebeovládání, soustředění a volních vlastností. Je důležité, aby pedagog uměl ocenit každý pokrok či aktivitu, ve které se dítě prosadí. Zpěv je pro děti jistotou, zakotvením a základem pro psychickou stabilitu nejen v rodinném prostředí, ale i v prostředí mateřské školy či v jiných sociálních

strukturách, které děti obklopují. Pěvecké činnosti vedou k utváření kladných emocí a k utváření pozitivního přístupu k jejich životu. (Lišková, 2006)

2.3 Dítě a ten druhý

Mezi nejdůležitější záměry pedagoga v této oblasti patří utváření vhodných podmínek pro navození vztahů dítěte k jiným dětem či dospělým, zajistit, aby jejich komunikace byla obohacena a aby tyto vztahy byly pozitivně laděny. Hudba dokáže ovlivňovat náladu a atmosféru prostředí, která je například při adaptaci velice důležitou proměnou jejího průběhu. Proto dbáme na vhodný výběr písní a jiných prostředků jako jsou básně či říkadla, abychom dokázali zajistit vzájemnou součinnost dětí, jejich následnou spolupráci a pozitivní vztahy v kolektivu třídy. (Lišková, 2006), (Pehelová, 2017)

- **Hudební poslech**

Při sdílení poznatků, jak na dítě poslouchaná hudba působí, co mu připomíná či co si o ní myslí, se ostatní děti učí naslouchání a toleranci jiných názorů. Dítě si utváří schopnost nechat druhého vyslovit svůj poznatek a může se jím například i inspirovat. (Lišková, 2006)

- **Zpěv**

Při pěveckých aktivitách je velice důležité dát dětem prostor k vyjádření a nenutit je k výkonu. Velkou roli v motivaci a aktivizaci dětí hraje i jejich rozložení v prostoru při zpěvu. Pokud je dítě, které rádo zpívá a například si pamatuje text písně vedle dítěte, které se zatím příliš pěvecky neprojevuje, je velká šance k podání lepších pěveckých výkonů právě aktivizací, napodobováním projevu a vzájemnou inspirací mezi dětmi. (Lišková, 2006)

- **Hra na hudební nástroje**

Hrou na hudební nástroje můžeme rozvíjet spolupráci, kooperaci mezi dětmi nebo například interpersonální vztahy. Při hraní na hudební nástroj je nezbytné, aby děti k sobě byly ohleduplné, to znamená, že se učí k toleranci k druhému a snaží se například ostatní děti svou hrou nevyrušovat nebo je nepřehlucit. V neposlední řadě děti rozvíjejí komunikaci a získávají kompetenci k řešení sporů. Například pokud vznikne situace, kdy se děti musí domluvit, na jaký hudební nástroj bude jaké dítě hrát. (Lišková, 2006)

2.4 Dítě a společnost

Schopnost vnímat hudbu, vymýšlet jí a vytvářet různorodá hudební díla náleží lidem. Hudba disponuje takovými vyjadřovacími prostředky, které dokáží spojovat lidi bez ohledu na to, jaké mají mezi sebou vazby. Proto je hudba jedním z nejdůležitějších

aspektů pro poznávání zákonitostí ve společnosti lidí, ve které se dítě nachází. Prostřednictvím hudby se pedagog snaží na dítě přenést pohled do světa kultury, umění, hodnot, duchovní či materiální sféry a předává mu pravidla soužití s ostatními lidmi. V této oblasti se jednotlivé cíle RVP PV velice prolínají, proto je již netřeba je dělit na jednotlivé hudební činnosti ale spíše je vhodné vnímat kontext a celistvost těchto aktivit a vybírat aktivity tak, aby byly různorodé a obsáhly tak všechny oblasti, které nalezneme v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. (Lišková, 2006)

2.5 Dítě a svět

Záměrem pedagoga v této oblasti je přiblížit dětem jiné kultury a bohatost celého světa. Utvořit postoj k vnímání globálního světa nebo například o vlivu člověka na životní prostředí. Je vhodné zvolit vzdělávací materiál s ohledem na tradičnost daných kultur, pohybové prvky, které mohou vycházet z pohybových improvizací podobně jako v dřívějších dobách nebo například upozornit na významné kulturní události jako je Pražské jaro a jiné. Vhodné je také zařadit poslechy písní, které souvisí s aktuálním děním ve světě, ve změnách v přírodě jako je například A. Vivaldi, Beethoven a další. (Lišková, 2006), (Pehelová, 2017)

3 Metodické vedení hudebních činností

Hudební činnosti v mateřské škole a jejich vedení se maximálně přizpůsobuje a řídí podle vývojových fyziologických, kognitivních, sociálních a emocionálních potřeb dětí. Pedagog dbá na to, aby byla tato specifika u dětí v plné míře respektována a aby k dětem přistupoval individuálně, s respektem a ohleduplně. (RVP PV, 2021)

Aby byl zachován individuální optimální rozvoj každého dítěte, je nezbytné pracovat s vhodnými metodami a formami práce. V předškolním vzdělávání by to mělo být prožitkové a kooperativní učení hrou a činnostmi dětí, které zaručuje podporu dětské zvědavosti, podněcuje zájem o dětské učení, o poznávání nového a dochází tak k získávání zkušeností a dalších dovedností dětí. Je vhodné také v dostatečné míře využít situační a spontánní sociální učení, které je nezbytné pro pochopení a přejímání vzorů chování ve společnosti. (RVP PV, 2021)

3.1 Motivace

Vedle motivace vnější a vnitřní se v oblasti hudebního vzdělávání rozlišuje také motivace hudební a mimohudební. Za hudební motivaci považujeme přímou reprodukci hudebních děl, které mohou být zazpívány předškolním pedagogem a můžeme je doplnit také vhodným pohybem, doprovodem hudebního nástroje či hrou na tělo. Jako hudební motivace je ale také považována samotná pochvala dětí související s hudebními činnostmi. (Pehelová, 2017)

Motivace mimohudební souvisí s využitím prostředků, které souvisí s obsahem hudebních činností, ke kterým chceme děti motivovat. Jedná se tak například o ilustrace, maňásky, pohybové hry, básně a pohádky či krátké příběhy, které s obsahem souvisí. (Pehelová, 2017)

Udržení dětské pozornosti můžeme ovlivnit nejen správně zvolenou motivací, ale také například střídáním různých hudebních činností. Může tak jít například o vhodnou kombinaci pohybových a poslechových činností, nebo pohybových či vokálních činností, střídání zpěvu mezi různými skupinami v kolektivu, zapojení hudebních nástrojů a podobně. (Lišková, 2013)

3.2 Metodický postup při nácviu písně

Zpívání písní a jejich nácvi se v mateřské škole objevuje nejčastěji. Nejhlavnějším činitelem při nácviu písně je sám předškolní pedagog. Jen on svým pedagogickým působením ovlivňuje, zda budou mít děti o nabízené vzdělávací činnosti zájem. Proto

je důležité, aby pedagog zvolil vhodné metody a postupy při učení se a poznávání nových hudebních aktivit. (Lišková, 2013)

Při nácvičce písně je nutné, aby zpěv pedagoga byl pro děti vzorem a motivoval je k poznání, osvojení a reprodukci písně. Zpěv pedagoga by měl být intonačně čistý, tóny by měly být tvořeny a nasazovány lehce a projev by měl děti zaujmout, tedy je důležitý i citový projev. V neposlední řadě také musíme dbát na správnou artikulaci či rytmičnost. (Lišková, 2013)

3.2.1 Příprava pedagoga na nácvičce písně

V mateřské škole je dominantou v nácvičování písní metoda nápodobou (náslechem). Pokud pedagog používá tuto metodu, děti aktivně naslouchají projev pedagoga a postupně se přidávají ke zpěvu. Každé dítě má tak prostor pro své individuální potřeby

a přidává se samovolně až když uzná za vhodné. (Lišková, 2013)

Další metoda, kterou lze využít například při učení se obtížnějším částem písní, je hra na ozvěnu. Děti opakují složitější pasáže, které ale nesmí být příliš dlouhé, ani krátké, aby si je děti byly schopné zapamatovat. Důležité je učit děti text písně spolu s melodií písně, nikoli jako pouhé rytmické veršování textu. Děti si melodii snáze zapamatují právě díky textu, který je klíčem k rozpoznání melodických postupů. (Lišková, 2013)

Lišková zároveň popisuje několik nezbytně nutných bodů před samotným začátkem hudebních činností:

- prvním a zároveň nejdůležitějším krokem je výběr písně podle pěvecké úrovně dětí, mimohudební tematiky a s ohledem na ostatní hudební činnosti;
- píseň je důležité uvést do správné tóniny, která odpovídá pěveckým schopnostem dětí (viz. kapitola Hudební schopnosti determinované věkem dítěte);
- zvolení vhodné nácvičkové formy (hra na ozvěnu, nápodoba a jiné);
- orientace v písni, frázování, určení míst k nádechu;
- pokud má píseň složitější intonační, rytmickou či jinak náročnou část, určíme si, jak se budeme této části věnovat, abychom docílili správného naučení písně;
- objasnění významu neznámých slov;
- zvolení správné motivace.

Před samotným nácvikem písně je důležité zařadit rozezpívání a rytmická, dechová či artikulační cvičení. Tato cvičení můžeme provádět formou ozvěny či s doprovodem říkanek nebo hry na tělo. Hra na tělo je také důležitá pro rozvoj rytmizace a je předstupněm hry na Orffovy nástroje. (Pehelová, 2017)

3.2.2 Postup při nácviku písně

Jednotný postup nelze uvést, vždy záleží prostředí, pedagogích, a hlavně na aktuálních zájmech a rozpoložení dětí. Vhodné je také jednotlivé formy a metody práce měnit, aby nedošlo k pouhému opakování stereotypů, které by nebyly pro přítomné přínosem. (Pehelová, 2017)

Práce s písní je velice pestrá ale vždy bychom měli mít na mysli schopnosti dětí a základní vlastnosti písně, kterou chceme dětem zprostředkovat. Záleží tedy na její melodice, rytmu či formě, abychom správně dokázali píseň zpracovat a rozvíjet tak děti v několika oblastech zároveň. Můžeme se však držet určité posloupnosti. Lišková (2013) uvádí následující:

- zvolení správně hudební či mimohudební motivace k probuzení zájmu dětí o danou píseň;
- pedagog seznámí děti s písní kvalitní interpretací;
- pedagog sleduje projevy dětí a dává jim prostor k vyjádření jejich pocitů a emocí, které v nich píseň vyvolala;
- pokud má píseň obtížnější pasáže, je vhodné je opakovat, aby došlo k jejich osvojení;
- nácvik písně melodií a textem současně;
- pokud již děti píseň umí, můžeme ke zpěvu přidat pohybové či rytmické aktivity.

Během samotné pěvecké aktivity je důležité navodit dětem příjemný prostor a vřelou radostnou atmosféru. Zpěv je prostředkem k sebevyjádření, k radosti či uspokojení a neměl by být doprovázen negativními vjemy. (Lišková, 2013)

3.2.3 Pohyb a poslech

Pro děti v raném věku je pohyb k hudbě neodmyslitelnou součástí, bez které by jejich hudební prožívání nebylo možné. Hudba, a především její rytmus, v dětech vzbuzuje chuť hýbat se, vyjadřovat své dojmy z písní a dávat tak spontánně najevo své vnitřní prožívání pomocí pohybu. Samotný poslech je proto vhodné doprovodit i pohybovou složkou. (Lišková, 2013)

3.2.4 Význam kompetencí pedagoga v hudebních činnostech

Učitel je pro děti největší motivační složkou a vzorem. Proto je důležité, aby pedagog v předškolním vzdělávání využíval všech svých kompetencí a žádnou z nich neopomínal. Pokud se totiž pedagog setká s nemuzikálním dítětem a hudební činnosti v mateřské škole budou probíhat pouze v podobě zpěvu písní, je velice pravděpodobné, že dítě své hudební schopnosti a dovednosti nikdy v dostatečné míře nerozvine. (Jurkovič, 2012)

Důležité je nejen využití všech hudebních činností v předškolním vzdělávání, ale i vztah pedagoga k nim. Pokud pedagog o hudební činnosti jeví zájem, jeho zpěv ani hudební projev nemusí být dokonalý, přesto děti ocení, že pedagog má tyto činnosti rád a je přesvědčivý v tom, co obsahem vybraných hudebních činností dětem zprostředkovává. (Jurkovič, 2012)

Využití hudebních činností v mateřské škole je důležité nejen z pohledu rozvoje dětské osobnosti, ale i z pohledu utváření povědomí a zachování kulturních hodnot a tradic. Pedagog by měl být svými kompetencemi schopný dětem zprostředkovat umělecký svět a jeho hudební kompetence by měly být pro děti vzorem, ke kterému budou ve své budoucnosti chtít směřovat. (Grobár et al., 2018)

4 Realizace praktické části

4.1 Cíle a metodické řešení

Cílem mé praktické části bakalářské práce bylo sestavit náměty hudebních aktivit, ke kterým není potřeba znalost hry na doprovodný hudební nástroj (klavír, kytara a jiné). V mé praxi jsem se setkala s pedagogy, kteří neovládali hru na žádný hudební nástroj a často tím bohužel ochuzovaly děti o prožitky spojené s hudebními činnostmi. Proto jsem se rozhodla připravit tři tematické celky, ve kterých uvádím činnosti, ke kterým není hra na hudební nástroj nezbytně nutná. Samozřejmě je ale možné tyto aktivity hudebním doprovodem doplnit.

Do tematických celků jsem zařadila činnosti, které se netýkají pouze hudebních činností, ale i činností výtvarných či dramatických. Chtěla jsem tím názorně ukázat, jak komplexní dokáží hudební činnosti být a jak je důležité je zařazovat do vzdělávací nabídky. Činnosti jsem realizovala v průběhu školního roku 2023/2024, ve třídě s heterogenním věkovým rozpětím s dětmi od 3 do 5 let.

Činnosti zároveň vyzkoušely dvě další učitelky, které nehrají na hudební nástroj a uvedly k celým tematickým celkům reflexi.

4.2 Charakteristika tříd

Činnosti uvedené v mé praktické části bakalářské práce jsem realizovala v mateřské škole v Českých Budějovicích. Tato mateřská škola má pět věkově heterogenních a dvě homogenní třídy. Mateřská škola disponuje velkou zahradou, která ji obklopuje, a i okolí mateřské školy je zasazeno v přírodě. Třída, ve které pedagogicky působím je rozdělena na dvě části – hernu a část se stolečky.

V herně máme vybavení uzpůsobené pro manipulaci na koberci, interaktivní tabuli, klavír a další pomůcky. V části se stolečky se nachází vybavení, které je určené spíše pro manipulaci u stolů. Zde se nachází také vybavení pro výtvarné činnosti nebo pro vyrábění. Ke každé třídě náleží metodický kabinet s dostatečným vybavením pomůcek na cvičení, výtvarnou výchovu a metodických pomůcek pro pedagogy.

Naše třída, ve které působím (učitelka A), je věkově heterogenní, skládá se z dvaceti dětí, z toho je devět děvčat a jedenáct chlapců. Personál se skládá ze dvou pedagogů a jednoho nepedagogického zaměstnance.

Také další 2 třídy ve stejné mateřské škole, kde pracuji já a v kterých byly náměty realizované, jsou věkově heterogenní. Paní učitelka B pracovala s dětmi od 3 do 5 let v celkovém počtu 16 dětí, a učitelka C pracovala s dětmi od 2,5 do 5 let v celkovém

počtu 14 dětí. Paní učitelka A pedagogicky působí v mateřské škole již 10 let. Paní učitelka B v mateřské škole pedagogicky působí 2 roky. Při uvádění činností do praxe u paní učitelky A bohužel nebyly v zimním období vhodné podmínky pro určité činnosti. Tuto skutečnost zmiňuje ve své evaluaci činností.

4.3 Náměty hudebních aktivit k tematickému vzdělávání

4.3.1 Ledové království

V tomto podtématu se mají děti seznámit se změnami v přírodě, které zima přináší, s počasím, které je pro zimu typické nebo se sporty v zimním období. Dále by mělo dítě získat povědomí o správné životosprávě nebo o oblékání v zimních měsících. Zaměřujeme se též na logopedickou prevenci, sluchové vnímání a rozvoj hrubé motoriky. Poslední dvě oblasti úzce souvisí s hudebními činnostmi.

Den první: uvedení do tématu

- Motivace

Nejprve jsme se s dětmi pozdravili v ranním kruhu a po přivítacích rituálech jsme se přesunuli k řízené činnosti. Začali jsme formou rozhovoru rozvíjet diskusi, na téma počasí a pozorování přírody v zimních měsících. K motivaci přispělo i momentální počasí a mohli jsme tak pozorovat padající sníh za okny mateřské školy.

- Řízená činnost

Nyní zapojuji i práci s knihou a čtu dětem krátký příběh o zimních radovánkách, abych dětem navodila správnou atmosféru. Po krátkém rozboru pohádky se již ubíráme k pohybové hře “Na mrazíka”, kterou děti samy navrhly.

Po pohybové chvílce jsem dětem navrhla, aby se usadily v prostoru herny a zaujaly polohu, která jim bude pohodlná pro poslechovou činnost. Místnost jsem ještě přizpůsobila ztmavením oken a zhasnutím světel k umocnění sluchových vjemů nad ostatními smysly. Poté jsem dětem pustila zvukové nahrávky, které zachycují zvuky zimního období (křupání sněhu pod nohama, bruslení po ledě, zvuk dětského smíchu při zimních radovánkách a další). Po každé nahrávce děti jednotlivé zvuky pojmenovaly, určily aktivity, které je doprovázejí a dané aktivity pantomimicky ztvárnily.

Po přesunu na zahradu mateřské školy jsme ještě zkoumali zvuky, které jsme slyšeli z nahrávek a porovnávali je s těmi, které jsme si mohli sami vyzkoušet.

- Reflexe

Myslím, že se mi podařilo děti motivovat k aktivitě v činnostech spojených s poslechem a činnosti pro ně byly přínosem. Chtěla bych zvláště ocenit ztmavení místnosti, jelikož mám pocit, že právě toto přizpůsobení prostředí přineslo dětem prostor k projevu jejich vnitřního prožívání. Příště bych chtěla věnovat větší pozornost k využití pantomimických pohybů a k další práci s nimi například utvořením krátké pohybové sestavy propojené s rytmizací.

Den druhý: poslech

- Motivace

K motivaci pro hudební poslech jsem použila několik CD nosičů s písněmi, abych dětem přiblížila i technickou stránku poslechu písně. Zvolila jsem CD s písněmi, které byly určené pro děti, písně jsme si pojmenovali a na žádost dětí některé přehráli a děti mohly volně tančit v prostoru herny.

K samotnému poslechu jsem vybrala ikonickou skladbu skladatele A. Vivaldi – *Zima*. Nejprve jsme si s dětmi povídali, o čem by mohla být zimní skladba, co mohlo skladatele inspirovat nebo jaké byly jeho motivy. Poté jsme ještě přemýšleli, jaké nástroje nám připomínají zimní zvuky a mohly by se ve skladbě objevit. Skladbu jsem dětem pustila poprvé celou, aby se s ní seznámily a mohly projevit svou pohybovou improvizací pocity, které v ní skladba vyvolává. Pro druhý poslech jsem si přichystala několik pohybových aktivit, které vyjadřují oživení sněhuláka Huberta, který prožívá emoce na základě změn v počasí. Jednotlivé aktivity i s časovou stopáží, která je pouze orientační oporou ve změnách jednotlivých pasáží hudby, příkládám zde:

0:00 – 0:33 – sněhulák Hubert pomalu ožívá, pozoruje okolí a přichází na to, že se může pohybovat, učí se hýbat trupem, boky a rameny

0:33 – 0:53 – rozpohybování rukou, od ramen přes lokty až ke konečkům prstů, postupně rozpohybuje i nohy a kooperuje pohyby končetin

0:53 – 1:03 – sněhulák se začíná pomalými krůčky pohybovat po prostoru a objevovat okolí

1:03 – 1:10 – od kroků se posune k podupávání a poskokům, které jsou spojeny s radostí, protože právě začala sněhová bouře

1:10 – 1:38 – sněhulák běhá a tančí mezi vločkami, chytá je a užívá si sněhu

1:38 – 1:52 – pokračuje v radování se ze sněhu a objevuje své tělo, dělá nové pohyby a poskoky, zkouší tančit

1:52 – 2:08 – najednou začne mezi mraky vykukovat slunce a sněhulákovi dojde, že se kvůli teplu začne rozpouštět

2:08 – 2:18 – sněhulák se snaží schovávat před slunečními paprsky

2:18 – 2:45 – utíká a hledá si úkryt před sluncem, najednou se ale počasí začne měnit a slunce vystřídají další sněhová oblaka

2:45 – 3:32 – začala další sněhová bouře a sněhulák si dál užívá své radovánky ve sněhu, prostor pro improvizaci dětí

- Reflexe

Tato poslechová aktivita je náročná nejen na pozornost dětí, ale i na celou její délku. Tato činnost je ale velice efektní a dětem umožňuje opravdu naplno projevit svůj vnitřní prožitek z hudby. Je ale důležité nechat dětem čas a prostor, aby je poslech a pohybový projev bavil a mohly si ho užít. Je také vhodné délku poslechové hudby upravit podle věku dětí. Já bych příště k této činnosti připojila například šátky, které by mohly vystihnout a dokreslit sněhovou bouři a lépe by nám tak zprostředkovaly její prostředí a průběh.

Den třetí: rozpoznání slyšených vjemů

- Motivace

Tuto činnost jsme zahájili neplánovaně, ale myslím, že děti velice zaujala. Při přivítání v ranním kruhu jsme naši uvítací píseň začali zpívat rychleji, než tradičně a děti si všimly, že se tempo změnilo. Proto jsem využila jejich poznatků a začali jsme zjišťovat, že každá píseň je z rytmického pohledu odlišná a zkoušeli jsme si to ověřit.

- Řízená činnost

Vybrala jsem několik písní, které byly dostatečně rytmicky odlišné, aby děti poznaly rozdíl. Byla to například píseň “Zima, zima, zima, zima – Hana Zagorová” a píseň “Bude zima, bude mráz”. Písně odpovídaly našemu tématu a zároveň byly nejen náladově rozdílné.

Nejdříve jsme si poslechli píseň “Zima, zima” a řekli jsme si, jak na nás působila. Děti už v průběhu písně začaly tančit, tudíž jsme měli propojení i s pohybovou složkou. Píseň “Bude zima, bude mráz” byla naopak zklidňující a více hloubavá. Děti již netančily a pouze poslouchaly text, o kterém jsme si následně povídali. Poté jsme písně zkoušeli porovnat. Jaké pocity v nás vyvolávají, zda jsou smutné, či veselé, jestli nás ponoukají k tanci a na jakou příležitost bychom hudbu využily.

- Reflexe

Tím, že tato aktivita vznikla z nápadu dětí, byly děti nadšené, že jsme s touto myšlenkou dál pracovali. Přineslo nám to jiný rozměr přemýšlení o písních a bylo zajímavé, jaké mají děti úvahy o textech písní a jaké vnímají souvislosti. Kdybych aktivitu dělala znovu, ještě bych ji obohatila například o rozdíly v hlasitosti.

Den čtvrtý: báseň s pohybem

- Motivace

Motivací pro naši báseň byl první poslech (A. Vivaldi – Zima), ve které jsme s dětmi ztvárnili sněhuláka. V komunitním kruhu jsme o sněhulákovi rozvinuli konverzaci a snažili jsme se popsat, jak vypadá sněhulák, jak se staví a co k jeho stavbě potřebujeme. Po třídě jsem před zahájením komunikace rozmístila papírové části sněhuláka, abychom ho mohli po naučení se básně sestavit.

- Řízená činnost

Po komunitním kruhu jsme si s dětmi stoupli do prostoru herny a nejdříve se pokusili najít všechny části sněhuláka. Přitom jsem dětem recitovala báseň. Když jsme podle básně našli všechny části sněhuláka, děti báseň po částech opakovaly po mně. Při navrhování básně dbáme na správnou výslovnost a rytmus, nejen u dětí, ale také u pedagoga. Když už děti báseň znaly, začali jsme k básni připojovat pohyb, který příkládám níže. Inspirací pro tuto báseň a pohyb mi byla kniha *Barevný rok* od autorky Kristýny Kapounkové.

Sněhulák je panáček,	<i>(ukazování stříšky z rukou nad hlavou)</i>
má na hlavě plecháček.	<i>(poklepání pravou a pak levou rukou na hlavu)</i>
Místo očí uhlíky,	<i>(utvoření písmene "O" z prstů a přiložení na oči)</i>
a až dolů knoflíky.	<i>(prstem naznačíme řadu knoflíků)</i>
Chodí, chodí bos,	<i>(tři kroky na místě)</i>
má červený nos.	<i>(rukou naznačíme velký špičatý nos)</i>

Po opakování básně s pohybem jsme sestavili a slepili sněhuláka, jehož části jsme hledali. Při této aktivitě vynikla kooperace dětí, jelikož role v seskládání sněhuláka si určovaly samy. Rozdělily si tak kdo bude lepit, sestavovat a kam přilepí jeho části. Sněhuláka jsme si nakonec vystavili ve třídě a báseň mu odrecitovali.

- Reflexe

Děti při činnosti působily zaujatě a aktivně. Velice je bavilo hledat části sněhuláka po třídě. Pohyb připojený k básni byl intuitivní, a tak si ho děti rychle zapamatovaly a pomáhal jim v orientaci v básni.

Den pátý: pohybová improvizace – zimní aktivity

- Motivace

V ranním kruhu jsme si s dětmi začali povídat o zimních aktivitách a sportech. Jaké sporty znají, jaké k nim potřebujeme vybavení, oblečení, jaké dělají zimní aktivity, co patří k zimě nebo jaké může být počasí v zimě.

- **Řízená činnost**

S dětmi jsme si na libovolnou hudbu s rychlejším rytmem sestavili krátkou sestavu činností, které předem vybraly a pantomimicky jsme ji ztvárnili. Vznikl tak pohybový soubor pěti následovných činností: jízda na lyžích, koulování, jízda na saních, stavění sněhuláka a bruslení. Každé dítě zvolilo jiné pantomimické ztvárnění dané činnosti a libovolně se pohybovalo po třídě.

- **Reflexe**

Děti po společném hodnocení činnosti nejvíce ocenily, že mohly při činnosti pozorovat i jiné děti v kolektivu a vzájemně se tak inspirovat. Myslím, že se mi povedlo dostatečně navodit atmosféru a děti přimět k napodobování aktivit. Tuto činnost bych příště doplnila ještě krátkou průpravou před každým pantomimickým ztvárněním. Například by si děti před sjezdem na lyžích lyže obuly nebo by si nasadily brusle a podobně.

4.3.2 Když přichází jaro

V tomto tematickém bloku se zaměřujeme na sledování změn v přírodě, které můžeme pozorovat, na probouzení se stromů, květin nebo keřů. Seznamujeme děti s tradicemi, které jsou spojené s jarním obdobím. Poznáváme zvířata a jejich mláďata a učíme se je rozpoznat. Rozvíjíme hudebnost, udáváme základy pro správné držení těla a dbáme na správné zásady hlasové hygieny.

Den první: uvedení do tématu

- **Motivace**

Celý týden jsme odstartovali komunikaci v ranním kruhu, ve kterém jsme si vyprávěli naše zážitky z předešlých víkendových dní. Na základě aktivit některých dětí jsme se rozhovorem postupně přesunuli do našeho tématu. Zda si děti všimly některých změn, které se venku odehrály, jaké to jsou změny, zda se ještě nějak podílejí na našem dalším počínání (nemusíme se už oblékat do zimního oblečení) a další otázky spojené s rozvíjením této tematiky.

- **Řízená činnost**

Po komunikaci jsme si s dětmi prohlédli demonstrační obrázky, na kterých byla znázorněná zimní a jarní krajina a obrázky s jejich rozdíly jsme porovnávali. Děti nejvíce zaujaly jarní květiny, které jsme si poté ještě byli prohlédnout v okolí mateřské školy.

Přesunuli jsme si tak část řízené činnosti ještě do venkovního prostředí, kde jsme i na zahradě mateřské školy pozorovali změny v přírodě.

Na základě poznaných květin jsme si poté zahráli hru “Uvijíme věneček”. Každé dítě si vybere jednu květinu, kterou zná. Poté začne učitelka zpívat píseň (viz. Obrázek č. 4.3.8) a na konci písně řekne název vybrané květiny. Znovu se píseň opakuje a pokračuje další dítě, které po zazpívání písně řekne název květiny a chytí paní učitelku za ruku. Postupně se přidávají další děti a utváří tak řetěz (věneček), květin. Pokud děti udrží pozornost až do konce, může se ještě věneček rozplétat. Na stejnou melodii se pouze prohodí slova a nyní zpíváme, že “rozplétáme věneček”.

Uvijíme věneček Božena Viskupová

U - ví - jí - me vě - ne - ček ze všech na - šich ky - ti - ček. Za - ple - te - me
do vě - neč - ku kví - tek, lí - s - tek i vět - vič - ku. Ja - ké jmé - no máš? Pojď ty mezi nás!

Obrázek č. 4.3.8: Noty k písni Uvijíme věneček (Viskupová, 1972)

- Reflexe

První den jsme věnovali uvedení do tematiky. Pozorováním přírody jsme poznali mnoho důležitých poznatků, které nás budou doprovázet celým týdnem. Myslím, že přesunutí řízené činnosti do venkovního prostředí bylo pro děti velkým přínosem. Píseň uvijíme věneček je možné upravit ještě přidáním barvy květiny za její název.

Den druhý: seznámení s písni Pampelišky

- Motivace

Do středu třídy jsem umístila koš s natrhanými pampeliškami a přikryla ho dekou. Následně jsme s dětmi koš těžkali, přivoněli a hádali, co by v něm mohlo být.

- Řízená činnost

Poté, co jsme si pampelišky prohlédli a osahali si je, rozhodli jsme se s dětmi naučit se píseň o pampeliškách. Melodii písně nahrála Alena Holá na server Youtube pod názvem Pampelišky. (Holá, 2017)

Nejprve jsem dětem zazpívala první sloku písně s hudebním doprovodem a poté se děti postupně přidávaly. Píseň jsem nerozdělovala do několika částí, jelikož děti neměly problém s její interpretací. Píseň jsme poté ještě několikrát zopakovali.

Pampelišky linka

Pam, pam pampelišky v žlu-tém klobou - ku prý si po-se-da - ly
 rá-no na lou - ku. Na - klá - ně - ly k so -bě zla -té hla -vin -
 -ky, jsou to ma -lé dě - ti vel -ké ma -min - ky.

1. Pam, pam pampelišky v žlutém klobouku
 prý si posedaly ráno na louku.
 Nakláněly k sobě zlaté hlavinky,
 jsou to malé děti velké maminky.
2. Cink, cink, cinkylinky, modré zvonky zas
 k písni konvalinky přidaly svůj hlas.
 Chceme s nimi zpívat v jitru zářivém:
 že mám tátu mámu a že tady jsem.

Obrázek č. 4.3.9: Noty a text k písni Pampelišky (zpevníky.casd.cz)

- Reflexe

Dětem se píseň velice líbila a také je zaujaly živé květiny. Později mě ale napadlo, že platforma, na které je nahrávka vložena, umožňuje i nastavení rychlosti přehrávání. Myslím, že příště této možnosti využiji a při učení písni rychlost přehrávání zpomalím.

Den třetí: variace zpěvu písni Pampelišky

- Motivace

Vzhledem k tomu, že se píseň dětem velice zamlouvala, motivací byla pouze zmínka, zda si děti nechtějí píseň znovu zazpívat.

- Řízená činnost

Píseň jsme si znovu všichni zopakovali a naučili jsme se i její druhou sloku. Poté jsme začali zkoušet rozdělení na pěvecké skupiny. Děti se rozdělily do dvou skupin a společně jsme si určili jaké části textu budou zpívat. Frekvenci střídání jsem volila v průběhu, podle reakce dětí. Nejdříve jsme začali rozdělením slok a následně jsme každou sloku ještě jednou rozdělili na poloviny. Dětem jsem dopomáhala ukazováním, která

skupina momentálně zpívá, aby se lépe orientovaly a po několika pokusech se nám ji střídání velice dařilo.

- Reflexe

Tato činnost byla velice zábavná a hravá, díky jejím neustálým změnám. Proto k mému překvapení děti dokázaly udržet pozornost u stejné činnosti po opravdu dlouhou dobu. Jak jsem již zmiňovala v předchozí reflexi, i tady bych příště zvolila pomalejší tempo písně.

Den čtvrtý: doplnění zpěvu pohybem

- Motivace

Před zahájením řízené činnosti jsem dětem pustila zvuky, které vydává vítr. S dětmi jsme začali předvádět pohyby, které by s námi dělal vítr, pokud bychom byli květiny na louce.

- Řízená činnost

Po poslechu zvuků, které vydává vítr jsem pustila nahrávku písně Pampelišky a nejprve jsme si ji s dětmi zopakovali. Zkusili jsme zopakovat i zpěv písně ve skupinách. Poté jsme se snažili vymyslet, jaké zvuky v souvislosti s textem by byly vhodné. Dětem jsem nechala prostor pro vymyšlení a zanedlouho jsme měli pohybové prvky pro celou píseň. Ty jsme ještě několikrát zopakovali.

Další aktivita s pohybem byla pohybová hra “Na sochy”. Pokud byla nahrávka spuštěna, děti ji doprovázely zpěvem a pohybovaly se po herně, jako kdyby foukal vítr. Pokud se píseň zastavila, utvořily děti individuálně živý obraz květiny.

- Reflexe

Z dnešního dne jsme měli s dětmi velikou radost. Děti se zapojovaly do činností a aktivně se na nich podílely. K pohybové hře Na sochy bych příště ještě zvolila několik obměn. Například by děti mohly ztvárňovat více živých obrazů, například stromy, různé velikosti květin, jejich růstové obměny (poupě, květ a jiné) a zároveň by děti mohly utvářet i skupinové živé obrazy.

Den pátý: zpěv spojený s výtvarnou činností

- Motivace

S dětmi jsme se pustili do rozboru textu písně, ve kterém jsme hledali poznatky, které by nám pomohly ujasnit představu o tom, jak pampelišky výtvarně ztvárnit. Jakou mají barvu, jak jsou velké, kde rostou a další návodné otázky. Zároveň jsme měli k dispozici živé pampelišky ve třídě a děti si je znovu prohlédly.

- Řízená činnost

Děti měly k dispozici papíry, temperové barvy a štětce. Před zahájením činnosti jsme si znovu píseň “Pampelišky” zazpívaly a poté jsme se pustili do práce. Když měly děti pampelišky namalované, nechali jsme barvu zaschnout a mezitím jsme si připravili zelené plátno, které jsme rozložili v prostoru herny. Děti hádaly, k čemu by nám takové plátno mohlo sloužit, a nakonec děti vymyslely, že jim připomíná louku. Každé dítě si poté na louku umístilo svou pampelišku a louku jsme si prohlédli a naši činnost slovně individuálně zreflektovali. Kolem louky jsme poté utvořili kroužek a píseň pampeliškám zazpívali. Po přesunu na zahradu mateřské školy děti hledaly a zkoumaly pampelišky. Poté co si každé dítě našlo svoji, použili jsme jejich stonky a vyrobili jsme si z nich foukací nástroj. Jeden konec stonku jsme rozdělili na čtyři části zhruba do poloviny délky stonku. Poté jsme rozdělenou část namočili do studené vody a konce stonku se zkroutily. Děti si pak celý stonky ve vodě umyly, aby nebyla nezkroucená část stonku hořká a foukáním do stonku vznikaly bučivé zvuky podobné nástroji ka-zoo.

- Reflexe

Výtvarnou činností dostaly děti možnost své poznatky z celého týdne promítnout do díla a myslím, že se jim velice vydařilo. S naší loukou jsme pracovali i následující týden, když jsme do ní přidali živočichy, kteří žijí na louce a celé dílo poté umístili na výstavu. Aktivity na zahradě vznikají pouze z námětů, které děti přinesou a jsem velice ráda, že jsou pro děti poutavé a rádi se do nich zapojují. Nástroj ze stonku pampelišky měl veliký úspěch.

4.3.3 Z pohádky do pohádky

V tomto podtématu děti seznamujeme s pohádkami a s jejich poselstvím, které nám chtějí předat. Učíme se rozpoznat dobro a zlo, vnímáme poučení, které je nám díky nim zprostředkováno a učíme se základním lidským hodnotám. Rozvíjíme rytmizaci, sluchové vnímání, prosociálnost, empatii a koordinaci pohybů podle sluchového vnímání.

Den první: Brémští muzikanti, improvizace s Orffovým hudebním instrumentárem

- Motivace

V komunitním kruhu jsme zahájili práci s knihou Brémští muzikanti. Příběh jsme si s dětmi přečetli a zároveň si knihu prohlédli. Po přečtení jsme si dějovou linku

zopakovali a začali jsme pracovat s hudebními nástroji. Dětem jsem pro tuto činnost nachystala rourový bubínek, tamburínu s membránou, paličku, ozvučná dřívka, rumba koule a tamburínu s činelky.

- Řízená činnost

Každé dítě si vybralo nástroj, který ho zaujal, postupně jsme si nástroje představili, předvedli jsme si, jak se na ně hraje a jaké vydávají zvuky a individuálně jsme si hru na nástroj vyzkoušeli. Následně jsme si zopakovali, jaká zvířata figurovala v našem příběhu a snažili jsme se s dětmi napodobit zvuky, které mohla zvířata vydávat. Poté každé dítě zahrálo na svůj nástroj tak, aby se vydaný zvuk co nejvíce podobal zvířecím zvukům. Když na svůj nástroj zahrály všechny děti, nástroje si mezi sebou po domluvě vyměnily a znovu si zkusily na nástroj zahrát a poté napodobit zvířecí zvuky.

Další aktivitou byla pohybová hra. Vždy když učitel zahrál na bubínek a řekl, jméno zvířete, začaly ho děti pohybově ztvárňovat. Variací na tuto hru bylo přidání emocí zvířatům. Děti poté ztvárňovaly například veselého pejska, našťavaného osla a další.

- Reflexe

Práce s knihou a následná aktivita s hudebními nástroji děti zaujala. Myslím, že se mi povedlo střídáním nástrojů dětem zprostředkovat co největší zkušenost s hrou na ně. Zároveň bylo zajímavé sledovat dětskou interpretaci zvuků. Každé dítě nám přineslo svůj originální poznatek.

Den druhý: O Budulínkovi

- Motivace

Pohádka O Budulínkovi nám posloužila jako motivační prvek pro naši následující hudebně–dramatickou činnost. S dětmi jsme si pohádku přečetli a děti poté vyjmenovaly hlavní postavy tohoto příběhu. Zároveň jsme si všímali, jaké hudební nástroje jsou v příběhu zmíněné, abychom s nimi mohli pracovat, představili jsme si je a zároveň jsme si zopakovali píseň Běží liška k Táboru, kterou v průběhu dramatizace využijeme.

- Řízená činnost

Po přečtení příběhu jsme si dětmi rozdělili role v pohádce a příslušné kostýmy, které dětem pomohly vžít se do své role. Role v příběhu jsme vybírali s dětmi tak, že každé dítě ztvárnilo jednu z postav, jako je Budulínek, babička, dědeček a liška a více dětí poté bylo v roli lišcat. Další děti také doprovázely příběh například živými obrazy stromu, chaloupky a jinými živými obrazy, které přibližovaly děj z pohádky. Děti,

které se nechtěly zúčastnit dramatizace, nebo již nebyla volná role, doprovázely divadelní představení hudebními nástroji podle vlastní volby.

Prostředí třídy jsme upravili tak, aby odpovídalo světnici a liščí noře. Do chouloučky, kterou ztvárňovaly děti, jsme dali misku s neuvařeným hrachem a lavici. Noru jsme připravili pomocí prolézacího tunelu.

Učitel postupně vypráví příběh a děti s rozdělenými rolami ztvárňují přečtený příběh jako herci, nebo jako živé obrazy. V průběhu dramatizace jsme využili krátkých veršovaných básní, které jsou v příběhu zahrnuty a na melodii písně Běží liška k Táboru je v průběhu představení zazpívali. Nástroje jsme využili nejen v rámci příběhu, ale také na závěrečné oslavě Budulínkovy záchrany, kdy děti tančily, zpívaly píseň Běží liška k Táboru a mohly také hrát na libovolný hudební nástroj.

- Reflexe

Tuto pohádku jsem zvolila díky tomu, že ji děti znají bude pro nás tedy snadné ji dramaticky ztvárnit. Dramatizace se dětem moc povedla a píseň i pohádku hudební nástroje velice zpestřily.

Den třetí: výroba hudebních nástrojů

- Motivace

Když Budulínek v pohádce nesnědl hrášek, vyrobili jsme si z něj s dětmi hudební nástroj. Potřebovali jsme ruličky od kuchyňských utěrek, sešívačku, hrách, nůžky a fixy.

- Řízená činnost

Nejprve jsme si s dětmi nůžkami rozpůlili ruličky a děti si je fixami pomalovaly. Ruličky jsme na jednom konci dvakrát sešili sešívačkou a vzniklý kornout naplnili hrachem. Když byl kornout naplněný, sešili jsme i druhý otvor tak, aby byl sešitý v odlišném úhlu než ten protilehlý. Děti si poté vyzkoušely, jak jejich nástroje hrají, a vymýšlely pro ně vhodný název.

Obrázek č. 4.3.16: Vyrobené nástroje (fotografie pořízená autorem)

- Reflexe

Děti velice ocenily, že mohou mít každý svůj nástroj a zajímavé zjištění bylo, že je hrách před uvařením tvrdý. Další zajímavou aktivitou bylo vymýšlení názvu nástroje. Nakonec se každé dítě rozhodlo, jaký název nástroji dá.

Den čtvrtý: hra na náš hudební nástroj – Běží liška k Táboru

- Motivace

V komunitním kruhu jsme vystavili naše nástroje doprostřed, prohlédli jsme si je a ocenili originalitu ozdobení. Poté si každý svůj nástroj vzal a mohli jsme začít s rytmizací písně Běží liška k Táboru.

- Řízená činnost

Píseň jsme si zazpívali s rozebrali její text. Jaké zvuky mohla liška vydávat, když běžela? Jak dupe ježek? A další otázky spojené s textem jsme využili pro hudební ztvárnění pomocí našeho nástroje.

Pro druhou činnost bylo důležité si s dětmi určit pravidla našeho hraní. Pokud má učitel ruku nahore, hrajeme co nejvíce silně, pokud má učitel ruku dole, hrajeme co nejvíce slabě. Nejprve jsme si natrénovali reakce na tato znamení a poté jsme zkoušeli tyto poznatky společně s písní.

Nejprve jsem píseň zpívala sama, dokud si děti neosvojily kooperaci dynamiky hraní na dané signály, poté se už děti zapojovaly i do zpěvu, jehož hlasitost také upravovaly podle signálů.

- Reflexe

Díky proměnlivosti této činnosti děti dokázaly udržet pozornost a byly právem pyšné na své vyrobené nástroje. Příště bych ještě zvolila rytmizaci další písně, jelikož tato aktivita dětí velice bavila.

Den pátý: orchestr

- Motivace

Pro tuto činnost jsou důležité poznatky, které jsme s dětmi trénovaly v průběhu předchozích aktivit. Je to kooperace viděných signálů a upravování hlasitosti hry na nástroj. Je důležité, aby děti uměly vhodně reagovat na signály vydávané učitelem, který se pro tuto činnost stává dirigentem. Do prostoru herny jsem rozmístila hudební nástroje a jejich demonstrační obrázky. Před zahájením řízené činnosti jsme nejprve všechny hudební nástroje pojmenovali, přiřadili ke správnému obrázku, zkusili jejich zvuk

a následně jsme se ještě seřadili podle velikosti. Nástroje lze také seřadit i podle jejich vlastností do několika skupin (dřevěné, hlasité a tak dále).

- Řízená činnost

Řízenou činnost jsme začali poslechem skladby symfonického orchestru. Píseň jsem nevybírala podle obsahu, ale podle jejího videozáznamu tak, aby děti viděly složení celého orchestru, nástroje v orchestru a dirigenta. Já jsem zvolila symfonickou báseň Vltava od skladatele Bedřicha Smetany, jejíž záznam jsem našla na serveru Youtube. (Zevnikov, 2016)

Pro tuto činnost jsme nejprve použili naše vyrobené nástroje a zkusili si, jak hrají. Poté jsme si určili, na jaké signály budou děti reagovat. Když jsme nacvičili změny v hlasitosti a děti se v těchto změnách orientovaly, zkusili jsme se rozdělit na dva orchestry. Nyní jsme mohli kombinovat jaký orchestr bude hrát a jak hlasitě.

Když jsme natrénovali na našich nástrojích, půjčili jsme si ještě nástroje Orffovy a činnost opakovali. Když jsme si na začátku pouštěli videozáznam, navrhla jsem dětem, že i my si můžeme takový videozáznam vyrobit. S dětmi jsme se domluvily, jakou část naší práce budou chtít nahrát a následně jsme si záznam pustili a zprostředkovali ho i rodičům.

Poté se děti podle jejich volby rozdělily na tanečníky a muzikanty. Muzikanti zpívali a hráli na nástroje a tanečníci pohybově improvizovali. Poté se děti vystřídaly a znovu se činnost opakovala.

- **Reflexe**

Vzhledem k tomu, že byly děti v roli hudebníků, braly tuto činnost velice zodpovědně a opravdu se nám naše hudební dílo povedlo. Z poznatků dětí v závěrečné reflexi vznikla myšlenka ukázat náš záznam i dalším dětem v mateřské škole, a tak jsme hned po činnosti pozvali další třídu dětí a naše hudební představení jim ukázali. Děti byly velice pyšné na jejich dílo a činnost je velice oslovila.

4.4 Evaluace

Evaluace činností byla prováděna metodou pozorování a rozhovoru. Při pozorování jsem se zaměřovala na práci pedagogů, kteří hudební činnosti uváděli do praxe. Zajímala jsem se zejména o správnost metodického vedení či o dodržování zásad, které souvisí se hlasovou hygienou či s přizpůsobením aktivit podle daného vývojového stupně dětí. Sledovaným tématem bylo také plnění vzdělávacích cílů pomocí uvedených hudebních aktivit.

Dalším kritériem pro mou evaluaci bylo pozorování dětských projevů při činnostech. Zajímalo mě, jestli děti udrží pozornost, budou se do činností chtít zapojovat a zda pro ně budou činnosti lákavé.

Další metodou evaluace byl rozhovor s pedagogy. Rozhovor probíhal po řízené činnosti a sám pedagog uvedl, jak realizaci námětů hudebních činností hodnotí. Poznátky z těchto rozhovorů jsou uvedeny níže.

4.4.1 Ledové království

- **Učitelka A**

Poslechová činnost skladby od A. Vivaldiho děti velice zaujala. Sněhulák nás poté provázel dalšími činnostmi a myslím, že se mi podařila udržet návaznost aktivit. Venkovní počasí, které opravdu v období, ve kterém byly činnosti realizované, odpovídalo ledovému království, nám přispělo k názornosti všech aktivit a umožnilo dětem získat vědomosti, které se týkají zimního období.

Hudební činnosti bez doprovodného nástroje jsou i pro mě inspirující a obohacující. Díky činnostem poslechovým či instrumentálním děti získávají mnoho dalších dovedností, které by nebylo možné dětem zprostředkovat pouze doprovodnou hrou na nástroj.

- **Učitelka B**

Z hlediska ocenění aktivit dětmi a upoutání jejich pozornosti se mi nejvíce zamlouvaly aktivity spojené s pohybem. Bohužel z důvodu nepřízně počasí nebylo možné uskutečnit propojení s venkovními aktivitami a nemohla jsem využít metodu názornosti. Přesto byly dětské poznatky zprostředkované pomocí hudebních činností pro děti přínosem a rychle si je osvojily.

Čtvrtý den jsem si k aktivitám, které jsou spojené s básní o sněhulákovi přidala ještě poslech a zpěv písně od Míši Růžičkové – Sněhuláci. Píseň se dětem moc líbila a dokázaly opakovat pohyby podle videozáznamu.

- **Učitelka C**

Při aktivitě rozpoznávání zvuků poslechem (praskající sníh, bruslení a další) jsem dětem dala k dispozici hudební nástroje z Orffova instrumentáře a děti se snažily pomocí nástrojů zvuky vyjádřit. Ostatní děti hádaly, který ze slyšených zvuků to mohl být.

Nejvíce se dětem líbilo přenesení řízené činnosti do venkovního prostředí a porovnávání zvuků slyšených a zvuků, které děti samy vytvořily. Vzniklo nám tak několik nejen zvukových poznatků ale mimo jiné například poznatky ve změnách skupenství vody a jiné. Další zajímavá činnost, kterou děti v průběhu činností objevily, bylo přenášení reálných hudebních nástrojů do zástupných předmětů, například rampouch svým tvarem připomínal dětem flétnu.

4.4.2 Když přichází jaro

- **Učitelka A**

Když jsem začínala učit v mateřské škole, většinou jsem oddělovala hudební činnosti od ostatních a dostatečně jsem nevyužívala motivaci například pro výtvarnou činnost pomocí písně. Jsem ráda, že zde vidím posun a písně a jiné hudební činnosti jsou pro nás nyní velkým motivačním činitelem, jelikož děti ve třídě, kde pedagogicky působím, hudební činnosti velice oceňují.

- **Učitelka B**

Aktivita se střídáním zpěvu ve skupinách byla pro menší děti náročná. Při opakování činnosti jsem proto menším dětem dala Orffovy hudební nástroje a doprovázely nás hrou na ně.

U výtvarného ztvárnění pampelišek menší děti obtiskovaly houbu vystřiženou do tvaru kruhu, jelikož malba celé květiny je pro ně zatím náročná. Celkové bych

u aktivit ocenila zejména jejich propojení se změnami v přírodě a s cíleným pozorováním jarní přírody a s názornými ukázkami květin.

- **Učitelka C**

Aktivita s písní uvíjíme věneček byla první den pro děti příliš jednotvárná, jelikož po sobě často názvy květin opakovaly. V dalších dnech už ale děti častěji užívaly názvy i dalších květin, které v průběhu týdne poznávaly.

Ve čtvrtém dni jsme společně objevili, že vítr napomáhá pampeliškám k roznášení jejich semínek a dostali jsme se tak k několika fázím růstu pampelišky. Na zahradě mateřské školy jsme se poté i v dalších týdnech k této aktivitě vraceli a semínka odkvetlých pampelišek rozfoukávali a zkoumali, jakou roli má vítr v jejich roznášení.

4.4.3 Z pohádky do pohádky

- **Učitelka A**

Dramatizace pohádky byla pro děti velice zábavná. Práce s nástroji a doprovázení dramatizace hudbou byla pro děti nová zkušenost, kterou dříve nedělali. Velice mě překvapilo, když si poté děti začaly samy všimnout hudby, která je například u filmů či divadel, které naší mateřskou školu navštěvují.

Vyrobený nástroj si děti v jedné třídě chtěly vyrobit ještě jednou, aby s ním mohly pracovat i při dalších činnostech v mateřské škole. Děti tak využívají nástroj nejen při řízených činnostech, ale rády s ním experimentují i při svých volných hrách.

- **Učitelka B**

Aktivity propojené s hudbou rozvíjí sluchové vnímání a rozvoj řeči a pro děti jsou velice poutavé. Rytmizace napomáhá dětem s vyjadřovacími schopnostmi a tyto aktivity podporují sluchovou analýzu a syntézu. Problematika spojená s logopedickou oblastí je pro kolektiv dětí ve třídě, ve které působím velice aktuální, a proto jsem ráda za další náměty k činnostem, které mi pomohou děti v této oblasti rozvíjet.

Děti měly velkou radost z vlastního vyrobeného nástroje, který si samy ozdobily a po aktivitách, které jsem společně s ním vykonali, si ho mohli odnést domů. Pozitivní ohlasy získal i od rodičů.

- **Učitelka C**

Jako pedagog nehrající na hudební nástroj velice oceňuji nápady s hudebním doprovodem či ztvárněním pohádek. Líbí se mi propojení pohybu, rytmizace a schopnost zareagovat a změnit svou činnost na ukázaná znamení. Také oceňuji emoční složku pohybové hry. Děti se pomocí této aktivity učí rozlišení emocí, empatickému citění

a prosociálnosti. Na těchto schopnostech mi u dětí velice záleží, a proto oceňuji jejich rozvíjení.

Aktivita orchestru byla pro děti poněkud náročná, tudíž jsme zvolili variantu bez rozdělení na několik skupin, jelikož při rozdělení na dvě skupiny se děti nebyly schopny dostatečně dobře orientovat v znameních, které jsem určovala.

4.4.4 Shrnutí evaluace

Z evaluace učitelek, které činnosti uváděly do praxe vyplývá, že aktivity propojené s hudebními činnostmi přibližují dětem poznatky, které jim pedagog chce předat a zároveň jim dávají prostor pro jejich vlastní prožívání a vnímání skutečností. Díky hudebním činnostem děti mohou nevědomky přejímat i postoj pedagoga k hudebnímu umění a utvářet si tak pozitivní vztah k němu, i když pedagog neovládá hru na hudební nástroj.

Hudební činnosti jsou také úzce spjaty s logopedickou, pohybovou nebo smyslovou složkou vzdělávání a dítěti zprostředkují ucelené poznatky, které pomohou rozvíjet dítě v mnoha oblastech zároveň. Hudební činnosti svými vlastnostmi také odpovídají rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní výchovu a jsou vhodným prostředkem pro utváření vřelého prostředí v mateřské škole.

Díky evaluaci ostatních pedagogů můžeme sledovat i proměny aktivit, které mohou v průběhu realizace vzniknout. Záleží, zda pedagog vhodně reaguje na potřeby a otázky dětí a praktikuje situační učení. Z poznatků pedagogů v evaluaci vyplývá, že činnosti se mohou různě upravovat a měnit, aby vyhovovaly dané skupině dětí a prostředí, ve kterém se skupina nachází. Je ale důležité, aby činnosti i po jejich obnovách či změnách splňovaly vzdělávací cíle.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zabývala tématem hudebních činností v předškolním vzdělávání, charakteristikou těchto činností, jejich přínosem s ohledem na rámcový vzdělávací program a vhodnou metodikou pro učitele. Činnosti, které jsou uvedeny v praktické části, byly utvářeny s ohledem na odborná východiska a poznatky z teoretické části bakalářské práce. Zároveň byly činnosti zhotovené tak, aby pedagog mohl realizovat činnosti bez doprovodu hudebního nástroje.

V teoretické části jsem nejprve shrnula význam hudby v životě lidí, ve vzdělávání a důležitost hudebních činností z pohledu jejich receptivní či aktivní formy. V další části jsem se věnovala dělení hudebních činností do jednotlivých kategorií a popsala jejich význam ve vývoji osobnosti předškolního dítěte. Dále jsem popsala hudebnost jako soubor dětských vlastností, které zprostředkovávají jejich komunikaci s hudbou.

Velice důležité jsou také poznatky z oblasti hudebních schopností dětí, které jsou determinovány jejich věkem, ze kterých vyplývá, že je při realizaci hudebních činností v předškolním vzdělávání nezbytně nutné volit činnosti podle schopností dětí. Dalším kritériem pro výběr hudebních činností v předškolním vzdělávání je také důležitost propojení s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Poslední kapitolou teoretické části je metodické vedení hudebních činností, ve které popisují důležitost zachování postupů, které jsou v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání a zároveň s poznatky, které vyplývají z předchozích kapitol.

Cílem mé bakalářské práce bylo sestavení hudebních činností a doprovodných aktivit, které se dají realizovat bez doprovodu hry na hudební nástroj. V praktické části jsem činnosti rozdělila do třech tematických celků a v průběhu školního roku 2023/2024 je realizovala. Současně se mnou činnosti realizovaly i další dvě pedagožky, které následně uvedly evaluaci činností, které jsem jim předložila. Realizaci činností jsem byla přítomna a metodou pozorování jsem také činnosti zhodnotila. Výsledkem této práce je soubor hudebních činností, které jsou vhodné pro děti předškolního věku a nevyžadují odbornou znalost hry na hudební nástroj.

Činnosti jsem se snažila doplnit například hudebními nahrávkami, ke kterým mají učitelé snadný přístup a mohou tak rychle reagovat na potřeby dětí a inspirovat se při jejich dalších činnostech. Zároveň jsem se snažila na aktivitách názorně ukázat,

že jsou pro vývoj dětí nepostradatelné a je nežádoucí je upozad'ovat či záměrně nezařazovat do předškolního vzdělávání.

Seznam použité literatury

- GROBÁR, Martin; HOLUBEC, Jiří; CHARALAMBIDIS, Alexandros; KODEJŠKA, Miloš; LIŠKOVÁ, Marie et al., 2018. Umění a kultura, Hudební výchova. NÚV.
- HOLÁ, Alena, 2017. *Pampelišky*. Online. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=IoePn5pqZhk&ab_channel=AlenaHol%C3%A1. [cit. 2024-04-05].
- JENČKOVÁ, Eva. Hudba a pohyb ve škole. Hradec Králové: Tandem, 2002. ISBN 80-903115-7-1.
- JURKOVIČ, Pavel. Od výkřiku k písničce. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.
- KAPOUNKOVÁ, Kristýna, 2022. Barevný rok: celoroční program pro mateřskou školu. Pedagogika (Grada). Praha: Grada. ISBN 978-80-271-3226-3.
- KUBECOVÁ, Markéta, Marcela PEHELOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Hana VÁŇOVÁ. Rozvíjíme hudební dovednosti dětí. Raabe, 2017. ISBN 978-80-7496-332-2.
- LIŠKOVÁ, Marie. Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání. Nakladatelství Dr. Josef Raabe, 2012. ISBN 978-80-87553-65-7.
- LIŠKOVÁ, Marie (2013). NPI, metodický portál RVP.CZ. [online] Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání: Nacvik písni [03.04.2024]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/16933/HUDEBNI-CINNOSTI-PRO-PRED-SKOLNI-VZDELAVANI-NACVIK-PISNI.html>
- NÁDVORNÍKOVÁ, Hana. Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání. 2. Raabe, 2022. ISBN 978-80-7496-467-1.
- SLAVÍKOVÁ, Marie, 2012. Hudební vývoj dítěte v předškolním věku. Online. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/14413/HUDEBNI-VYVOJ-DITETE-V-PRED-SKOLNIM-VEKU.html>. [cit. 2024-04-14].
- VISKUPOVÁ, Božena. Hudba a pohyb: hudebně pohybová výchova. Supraphon, 1972.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. (2021) [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2021. [cit. 2024-04-09]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021>

ZEVNIKOV, 2016. Smetana: Vltava (The Moldau) - Stunning Performance. Online. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=16kqu2mk-Kw&ab_channel=zevnikov. [cit. 2024-04-15].

Seznam obrázků

Obrázek 4.3.8: Noty a text k písni Uvíjíme věneček (Viskupová, 1972)	32
Obrázek 4.3.9: Noty a text k písni Pampelišky (zpevníky.casd.cz)	34
Obrázek 4.3.16: Vyrobené nástroje (fotografie pořízená autorem)	37